

חלק חשן משפט

שאלות ותשובות

סימן א

"פסק דין בענין 'סמכות בית הדין בימינו'."

בעהית"ש, סיון התשנ"ג

בבית הדין הרבני באר שבע ת"ו.

התובע: הרב א' וב"כ מו"ר הרב חנינה שלמה.

הנתבע: הרב ב' וב"כ עו"ד אמסטר.

(א) לפנינו תביעתו של הרב א', אותה הגיש לבית דינו ביום שלישי ב' אדר התשנ"ג נגד הרב ב' כתב בעתון, וקובל עליו שהוציא דיבתו רעה מעל דפי העיתון.

הדיון נקבע בבית דינו הצדק ליום ראשון כ"ח אדר התשנ"ג. הנתבע בתגובתו מיום כ"ח אדר התשנ"ג דרש שהתובע יפרט את תביעתו, וכן הוא דורש להתדיין במקום מגוריו הסמוך לבאר שבע בזה בורר לו אחד ובל"א, משום שהולכים אחר הנתבע, או להתדיין בבד"צ בירושלים או בבני ברק, וכן התנצל שאינו יכול להופיע באותו יום לדיון.

ב"כ התובע הגיב ע"ז שכבר פידטו בכתב התביעה את אחת הכתבות שעליה הם מבססים את תביעתם, ובאשר למקום הדיון הרי התובע והנתבע גרים במקומות שהם בתחום אזור באר שבע וע"כ צריכים להתדיין כאן. באותו יום החליט ביה"ד שעל הצדדים להופיע בב"ד ביום חמישי ח' אייר התשנ"ג וישמיעו את טענותיהם.

הצדדים פנו לב"ד ביום כ"ד ניסן התשנ"ג וביקשו רחיה מתוך הסכמה הדדית, ביה"ד נענה לבקשה וקבע מועד לדיון ליום כ"ט באייר התשנ"ג.

הצדדים ובאי כוחם הופיעו בבית הדין ביום הקבוע לדיון. בפתיחת הדיון טען הנתבע וב"כ שאין סמכות לביה"ד לרדן בענין זה משום שסמכות ביה"ד נובעת מכוח החוק, וזה ניתן לנישואין וגירושין בלבד, ואילו בשאר הדינים כוח ביה"ד הוא ניתן רק ע"י הצדדים ובהסכמתם עפ"י חוק הבוררות בלבד. והנתבע רוצה בזבל"א וזבל"א, ואם התובע אינו רוצה בזה, הוא מסכים להתדיין בבד"צ של

הגאון הרב נסים קרליץ שליט"א בבני ברק או בב"ד אחר שם. עוד הוסיף ואמר שכיון שהחוק לא נותן סמכות לב"ד בנושאים אלו, על כן אין לב"ד סמכות גם מכוח ההלכה. התובע וב"כ טענו לעומתם שזהו ביה"ד האזורי הרשמי, ואין הם רואים שום הבדל בין ב"ד זה לאחר ולרעתם יש סמכות עפ"י דין תורה לחייב את הצדדים להתדיין כאן.

הנתבע הוסיף שהתייעץ עם אחד הגדולים, ואמר לו שהואיל והחוק אינו מקנה סמכות לב"ד בזה ע"כ אין להם סמכות גם מכוח ההלכה.

בית הדין נתן זמן לצדדים לכתוב נימוקים ואסמכתאות לחזק טענותיהם בענין הסמכות.

ב"כ הנתבע בנימוקיו חזר על טענותיו דלעיל בתוספת נופך. שבי"ד רבני מתמנה עפ"י חוק ממלכתי ולא עפ"י אנשי העיר ורביה, ובמקום מגוריו של הנתבע אין ב"ד קבוע, וב"ד של באר שבע אינו נחשב קבוע לגבי תושבי מקומו משום שבית החיים של באר שבע אינו משמש את אנשי אופקים. וציין לדברי הסמ"ע סימן י"ד סק"א, עוד טען שהקהילה החרדית שם קשורה בשאלות הלכתיות לבני ברק וכן בדיני ממונות. עוד טען שמרשו הוא שליח של עיתון שהוא מופץ ופורעל בבני ברק, וכל פסק דין שינתן הוא נוגע במישרין לעיתון האמור, וע"כ צריכים לקיים את הדיון בבני ברק.

עוד ציין לפתחי תשובה (סימן ג' סק"ג) בשם התומים, שגם בב"ד קבוע רשאי הנתבע להוסיף דיינים, והנתבע העיקרי בזה הוא העיתון הנ"ל.

ב"כ התובע הגיב על הדברים האמורים, וכתב, שאין כיום ב"ד הנבחר ע"י אנשי העיר בכל הארץ. וכן ציין את תקנות הדיון שמקום הדיון הוא בב"ד שבאזור, ובאשר לקשר של מקומם הרי הם קשורים בדיני אישות החמורים בבית דין של באר שבע, וכ"ש בשאלות כאלו. כמו"כ טען שמעמדו של הנתבע הוא שכיר המקבל שכרו לפי הכתבות, ואין לדרונו כשלוחו של העיתון והוא האחראי למה שהוא כותב. וגם שהוא הכתב של העיתון בדרום והוא גר בדרום, וע"כ דורשים לקבוע שמקום הדיון הוא כאן, ואם יסרבו, הם מבקשים היתר לפנות לערכאות. ע"כ מדברי הצדדים וב"כ.

שבע מפני שיש להם בית החיים נפרד במקומם. ושאר הטענות שאמרו בזה וכמו שפירטתי לעיל.

ולפני שאגש לגוף הענין הנדון רצוני להדגיש שההלכה הידועה שהתובע הולך אחר הנתבע אם הוא בעיר אחרת, ואעפ"י שבעיר התובע הבית דין יותר גדול, שמקורה במהרי"ק ז"ל (שרש א') ופסקה רבינו הרמ"א ז"ל בש"ע ח"מ (סימן י"ד ס"א), [וע"ע בשו"ת המבי"ט ח"ג סי' ל"ג שכ"ד מרן מהר"י קארו ועוד חכמים, ע"ש. וע"ע בשו"ת יבי"א ח"ז ס' ד']. אפרים כהן ס"ט] אין זה מן הדין אלא רק ממנהג, וכמ"ש הכנה"ג שם (הגה"ט אות ה') באורך מפי ספרים ומפי סופרים כע"ש, ובספרי הקטן שמע שלמה ח"א (חח"מ סימן א') הארכת בזה. ואציין כאן מדברי הגמרא בסנהדרין (ל"א ע"ב) כי אתא רב דימי א"ר יוחנן התוקף את חבריו אחד אומר נדון כאן ואחד אומר נלך למקום הועד כופין אותו וילך לבית הועד, אמר לפניו רבי אלעזר הנושה כחבירו מנה יוציא מנה על מנה, אלא כופין אותו ודן בעירו, איתמר נמי א"ר ספרא א"ר יוחנן שנים שנתעצמו בדין, אחד אומר נדון ככאן וכו', אמר אמימר הלכתא כופין אותו וילך למקום הועד, אמר ליה רב אשי לאמימר הא א"ר אלעזר כופין אותו ודן בעירו, הני מילי היכא דקאמר ליה לזה למלוה, אבל מלוה עבד לזה לאיש מלוה ע"כ. והיה מקום לומר דדוקא במלוה ולזה הוא שיכול לחייב את הלזה לילך אחרי משום דעבד לזה לאיש מלוה, אבל בשאר תביעות י"ל דגם התובע אינו יכול לכפות לנתבע לילך אחרי למקום הועד, ואולם רבינו הרא"ש ז"ל שם כתב דה"ה בגזילות ומקח וממכר ומתנות וירושות וכל דבר שיש בו תובע ונתבע, דהא טעמא דרבי אלעזר שלא יוציא מנה על מנה שייך בכל תובע, וגם רבי יוחנן איירי בכל תביעות שתקף את חבריו לדין וכו' עכ"ל. ובעל כרחינו צ"ל לדברי הרא"ש ז"ל דמ"ש אמימר עבד לזה לאיש מלוה הוא רק לאפוקי דלא אולינן בתר הלזה אלא בתר המלוה בלבד, ומיהו לזה ומלוה לאו דוקא אלא ה"ה בכל תובע ונתבע דאולינן בתר התובע כשאמר נלך לבית הועד ולא בתר הנתבע וכמפורש בדברי הרא"ש ז"ל. וע"ש שהקשה מהגמרא דבבא קמא (ק"ב ע"א) דאמרו שגם הנתבע יכול לומר לב"ד הגדול קאזילנא וכתב על זה כמה תירוצים, דיש מחלקים בין ב"ד הגדול ובין בית הועד ועי"ש עוד. והובאו דבריו בב"י (רס"י י"ד), וע"ש עוד אם דוקא ב"ד הגדול או לכל גדול בדורו, וכן נחלקו הראשונים בעצם הדין הזה, דהרא"ש כתב י"א דדוקא הנתבע יכול לומר נלך לב"ד הגדול, ודעת ר"ת שכל אחד מהם רשאי לומר נלך לב"ד הגדול, והרמב"ם (סוף פ"ו מהלכות סנהדרין) כתב דרק התובע יכול לטעון כן, וע"ש בטור ובב"י שהביאו כל השיטות באורך.

ג) ומרן ז"ל בש"ע ח"מ (סימן י"ד ס"א) פסק כהרמב"ם ז"ל שהתובע הוא שיכול לומר נלך לב"ד הגדול,

והנה אחר העיון בכל הטענות האמורות נלע"ד בפשיטות שיש לנו הסמכות על פי דין תורה לדין כתביעה זו, ואעפ"י שלפי החוק סמכותנו מוגבלת רק לדיני אישות, ובשאר הענינים אין החוק מכיר בסמכותנו אלא מכוח הסכמה הדדית של שני הצדדים שמקבלים עליהם את סמכות ביה"ד ושיפוטו והוא לפי חוק הבוררין כידוע, מ"מ פשוט וברור שסמכותו של בית הדין הרבני היא מכוח תורתנו הקדושה בלבד, שעל פיה אנו דנים מבלי לסטות אפילו כמלא נימא חלילה וחס, וממנה אנו יונקים את כל כוחנו וסמכותנו. אלא שהחוק הכללי שאין לו קשר לדיני תורתנו הקדושה אינו מכיר בסמכות זו, משום שאינו מסכים להיות כפוף לדיני התורה ומצוות חז"ל והוא רחוס יכפר וכו'. אלא שבעניני אישות והקשור בהם מכיר גם החוק הכללי בסמכותו הייחודית של בית הדין מפני טעמים ידועים, ולמעשה כל הנפקא מינה בזה היא רק כלפי אותם אנשים המכנים עצמם שאינם שומרים תורה ומצוות, שגם הם כפופים בדיני אישות לסמכותו של בית הדין מכוח החוק, אבל יהודים השומרים תורה ומצוות, הם מצווים ועומדים מהר סיני ואינם זקוקים לשום חוק שיכפה עליהם את דין תורתנו הקדושה, כי מכירים הם בכוחה של תורה ובסמכותה ואין להם סמכות גבוהה ממנה, וכלפיהם אין חילוק כלל בין דיני אישות לדיני ממונות, אלא בכל דבר מחייבת אותנו תורה"ק להתדיין ולדון רק עפ"י משפטי ה', כמבואר בשו"ע ושאר הפוסקים שכל דור ודור, ושע"ז נאמר בתורה ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, והדברים מבוארים באה"ט בש"ע ח"מ סימן כ"ו יעו"ש.

והנה דברים אלו פשוטים הם ואין ראוי להאריך בהם כלל, אלא משום שראיתי הטענה של הנתבע וב"כ בפרט זה וע"כ הוצרכתי להבהיר כל זה. וידוע שכל כישורו של דיין בב"ד הוא רק בתורה ומצוותיה בלבד, ואינו נדרש לשום חכמה אחרת, ואם יעלה בדעת ח"ו שסמכותו של ביה"ד נובעת מכוח החוק בלבד נמצא שהפכנו את בתי"ד לערכאות ונמצאנו מלעזים על גדולי עולם בתורה ויראה שישבו כסאות למשפט בתוככי בתי הדין הרבניים בארץ ישראל, ע"כ ישתקע הדבר ולא יאמר, אלא כאמור סמכות ביה"ד הינה תורנית בלבד ותו לא מיד. והחוק הכללי מכיר בסמכות זו בכל הנוגע לדיני אישות ומתעלם ממנה בשאר הדברים. והסמכות התורנית בעינה עומדת ואינה זקוקה שיכירו בה, וכל תופשי התורה ושומרי המצוות מצווים ועומדים להיותם כפופים לדין תורה"ק וכל הכופר בה לפריקת עול תחשב לו ח"ו. אלא שיש מקום לדין באיזה מקום מחייבים להתדיין, שעל זה יש הלכות רבות המחלקים בין מקום למקום כמפורש בש"ע ח"מ סימן י"ד ועוד, דבר דבור על אפניו.

ב) ומעתה הבא נבא לדין בטענת הנתבע וב"כ שאין סמכות לפי דין תורה לחייבו להתדיין בב"ד שבבאר

ב"ד במקום אחד אין אחד מבעלי הדין רשאי למשוך את חברו למקום אחר, ואפילו שבית הדין שבאותו מקום גדול וחשוב יותר.

ואציין כאן מדברי הערוך השלחן (סימן י"ד אות ב') וז"ל עכשיו בעונותינו אין לנו לא ב"ד הגדול ולא בתי ועד והגם שבדאי יש ב"ד החשוב שבכל דור, אמנם כיון שאין הסכם במדינה שבית דין זה הוא החשוב, לכן אין לנו עסק בזה"ו בדין הקודם (באות א' שם, ור"ל שאין א' מהם יכול לומר לחבירו נלך לב"ד הגדול) אלא במקום שיש ב"ד כופין בין לתובע בין לנתבע לדון בעירו וכן המנהג וכו' עכ"ל.

ד) אלא דהנתבע בנידונינו טוען שכיון שאין ב"ד קבוע במקומו אין לכופו לדון בבאר שבע, וסמך על מה שכתב הסמ"ע שם (סקי"א) שהמנהג הוא שכל השייכים לבית החיים שלהם שייכים לאותו ב"ד, וידוע דבמקומם יש להם בית החיים בנפרד. ומקורו מדברי מהר"י שהזכירי לעיל (כתבים סימן ס"ה) שכתב בזה"ל, גם מה שכתבו קהלא קדישא ומנהגם הנו' שכל סכיבותיהם השייכים לבית החיים שלהם יהא דינם ותורתם כמותם לענין ב"ד דילהון, גם בהא שפיר קאמרי וכן הוא מנהג בתי דינים וכו' עכ"ל, והביאו הרמ"א וז"ל בדרכי משה שם. וגם בערוך השלחן הנו' כתב, וכל הסביבה השייכת לבית החיים של העיר נגררת אחר אותה העיר ואין אחד מבני העיר יכול לדחות לעיר אחרת וכו' עכ"ל. ולכאורה זו טענה מוצדקת שיכול לסמוך עליה הנתבע ולפטור עצמו מלדון בבאר שבע מאחר שאין מקומו משתייך לבית החיים של באר שבע.

ואולם המעיין היטב בענין יראה דמה שאמרו שכל השייכים לב"ד שלהם שייך לאותו בית דין גם כן, אין זה גזירת הכתוב ולא מילתא בלא טעמא הוא, אלא טעם גדול יש בזה דאחר שכתבו שכבר נקבע המנהג ששום אחד מהם אינו יכול לכופו על חבירו שילך עמו לא לבית דין הגדול ולא לבית הועד, הוסיפו לכתוב דאם אין ב"ד באותה עיר ויש ב"ד בעיר הסמוכה לה, שיכול חבירו לכופו לדון עמו שם, וקבעו אמת מדה למדור ולשקול הענין דבמה יודע איפא שהם שייכים לאותה עיר עד שיכול לכופו להתדיין בבית דינם, וקבעו למדור את זה עפ"י בית החיים שזה מראה שהעיר הזאת קשורה ונגררת אחר אותה עיר. ופשוט לענ"ד דרך דוגמא נקטו, ומיהו ה"ה אם יש שאר ענינים המקשרים עיר זו לעיר זו דגם בזה צריכים ללכת אחרי אותה עיר ואפילו שלכל עיר מהם יש בית חיים נפרד כנידונינו, והדבר ידוע שבאר שבע היא עיר המחוז הגדולה בכל האזור הזה, וכל תושבי הסביבה עולים ויורדים בה לצרכים שונים, כמו שווקים מרכזיים ומשרדי ממשלה, וכן בית החולים המרכזי המשרת כל האזור ומרפאות שונים ושאר שירותים פרטיים שנמצאים בעיר הגדולה ברמה

והוא שהביא עדים או ראיה על תביעתו ולא בטענה רקנית, עוד כתבו הרמב"ם והש"ע (שם) דגם בזמן הזה שאין ב"ד הגדול יכול המלוה לומר נלך למקום פלוני לדון לפני מי שיותר גדולים וכופין את הלוה לילך עמו, והרמ"א וז"ל בהגה הביא דעת ר"ת הנו' שבטענת נלך לב"ד הגדול אין חילוק בין תובע לנתבע.

ואולם אחרי זה כתב שם וז"ל, וכל זה מדינא אבל כבר נהגו בזה"ו שכל זמן שיש ב"ד בעיר אין אחד יכול לכופו חבירו שילך עמו לב"ד אחר (מהרי"ק שרש כ"א) כי אין לנו עכשיו ב"ד הגדול או בית הועד וכו' עכ"ל.

ודברים אלו כתבם המרדכי (ס"פ זה בורר) שאחר שהאריך בביאור שיטות הראשונים בדין זה כתב בזה"ל: וכתב בספר א"ז כל היכא שיש בעיר מומחה ויודע דין תורה לאמיתו הרי זה דין בעירו בע"כ, לא שנא תובע ול"ש נתבע לא מצי למימר נלך לבית הועד או לב"ד הגדול, אלא דין בעירו מפני הרמאין שלא ידחו עצמן מן הדין, ותו דלית לן מקום הועד מקום קיבוץ חכמים שיתבייש מהם, וכבר שאל רבינו יעקב לרבינו שמשון משנן והשיב מנהג חרם של ב"ד הגדול שבעירו אודיעך כי המנהג כן הוא, אחד מבני עירו המומין חבירו לדין על כורחו וידון כאן ואין יכול לדחותו ולומר נלך לבית הועד או לב"ד הגדול קאזילנא, אבל בזה יכול לדחותו שלא יטעון עד יום שלישי וכו' עכ"ל. נמצא לפי"ז דכל אחד מבעלי הדין יכול לעמוד על דעתו לדון במקומם ולא לילך למקומות הרחוקים, ועיין בכנסת הגדולה (סימן י"ד הגב"י אות י"ז) שהביא דברי המרדכי הנו' והקשה ע"ד הרמ"א וז"ל בתשובה (סימן ס"ד) שכתב ע"ד המרדכי הללו דבמקום שאין מנהג חזר הדין לסיני, והרי בספר המפה כתב אבל כבר נהגו בזה"ו וכו', ולא תירץ קושיא זו, וצ"ל בכונת הרמ"א וז"ל דהכי קאמר אם יש מקום שידוע ששם לא נהגו כן, חזר הדין לסיני אבל מן הסתם אין לכופו שילך עמו למקום אחר. **וכן** ראיתי גם בדברי מהר"י וז"ל בתרומת הדשן בכתבים (סימן ס"ה) וז"ל כשביקשו ק"ק דאולמא ובראשם מוהר"ר ברוך יצ"ו דינא קאמרי דכיון דיש להם ב"ד נסמך בעירם אול"ם שקיבלו עליהם, אינו בדין כל עיקר לכופו שום אדם מן הקהלה להוציאו מבית דינם לב"ד אחר, ואפילו היה ב"ד שמוחזק לחשוב וגדול יותר מבית דינם כדמוכח במרדכי פרק זה בורר וכו', וכן הוא מנהג בתי דינים כמדומה לי בכל מקום וכן קבלתי ממורי דודי הקדוש מוהר"ר אהרן זצוק"ל הלכה למעשה שכן הוא מנהג בתי דינים נאם הקטן והצעיר שבישראל. עכ"ל. הנה מפורש בדבריו דאין אחד מהם יכול לכופו להוליך חבירו לב"ד אחר אפילו אם מוחזק לחשוב וגדול יותר מב"ד שבמקומו, והכנה"ג שם כתב שכן כתבו מהר"י ווייל (סימן ק"ו) ומשפטי שמואל (סימן קי"ח) ושלטי גבורים וע"ש עוד. וכאמור כן פסק הרמ"א וז"ל בהגה בשם מהרי"ק, וכן המנהג פשוט היום בכל מקום שכשיש

טובה יותר, וגם המבחר רב וחשוב יותר מאשר בשאר ערי השדה. וכבר קבעו אותה למקום לדיון לכל המחוז כולו עד אילת הרחוקה. וכבר כתב מהרא"י ז"ל גופיה בכתבים (סימן פ"ז) מה שכתבת שיש מבקשין הרבה פעמים רחיותא לענוי הדין כאשר הם נתבעים עבור דבר מועט, משיבין לאמר נטעון למרחקים עבור זה ונמצא מוציא מאתם על מנה, אומר דמילתא דפשיטא דאין להניח להם לדחות ולענות הדין ע"י טענות הללו, וכל כה"ג אין לדיין אלא מה שענינו רואות וכו' עכ"ל. והוב"ד בסמ"ע (שם אות י"א) שאין בדינים אלו אלא מה שענין הדיין רואות עכ"ל. ופשוט דגם זה בכלל ראות עיני הדיין דאפילו שלכל אחת מהערים הללו יש בית חיים נפרד, מ"מ הן קשורות לעיר הזאת בענינים חשובים ורבים וכו', וע"כ הם שייכים לב"ד שבעיר הזאת. וכן מקובלני מגדולים, והכי נהוג גם בבתי דין שבעה"ק בני ברק.

ה) ועוד נלע"ד דרך כשיש ב"ד בעיר אחרת הסמוכה ג"כ לאותה עיר של הנתבע במרחק שהוא קרוב כמו המרחק שיש לעיר זו מהעיר באר שבע, וכל אחד מהם אומר נלך למקום אחר, בזה הוא דאמרו שרואים לאיזה בית חיים הם שייכים וילכו אחרי זה גם לענין בית הדין. אבל בכה"ג דנ"ד שאין ב"ד אחר קרוב באותו מקום, פשיטא שאינו יכול לדחותו למקומות רחוקים כל כך משום שבית החיים אינו משותף לשני ערים אלו, וכי יש להם בית החיים משותף עם העיר הרחוקה, ומאיזה סיבה רוצה להפליגו ולהטריחו מרחק כה רב, אלא בכה"ג הוא מחוייב ועומד לדין עמו במקום הקרוב בלא דיחוי, ואין כאן מקום לטענת בית חיים משותף או לא משותף.

ובפרט לפי מה שהקדמתי לעיל דמעיקר הדין צריכים ללכת אחר התובע אלא שתיקנו ונהגו לילך אחר הנתבע מפני איזה טעמים, המבוארים בכה"ג שם (ועיין בשמע שלמה ח"א חח"מ סימן א'), וכל אותם הטעמים לא שייכים בנ"ד, ובדאי דלא אמרו לילך אחר הנתבע שיוליכו לכל מקום שירצו כשהוא דר בסביבה זו ויש ב"ד קבוע לכל האזור סמוך ונראה אליהם. ואשר ע"כ נלענ"ד פשוט וברור שהם מחוייבים ועומדים לדין במקום הזה שהוא אזור מגוריהם, וא"צ להרחיק נרדו למקומות רחוקים כ"כ.

ו) ובענין שני בתי דין בעיר אחת, ואחד המתדיינים אינו מעוניין להתדיין בפני א' מבתי הדין הנ"ל רק בב"ד השני, נראה דבזה הדין עמו דמאחר ושני בתי הדין הם בעיר אחת לא שייכים כל אותם טעמים שכתבתי לעיל, ונראה דבזה יש ללכת אחרי הנתבע כפי המנהג שהנהיגו רבותינו ללכת אחר הנתבע. וראיתי בדברי הגאון המפורסם כמהר"ר אליעזר יהודה וולדינברג שליט"א בציץ אליעזר חט"ז (סימן ז"ן) שדן בכגון זה וכתב, דאע"פ שכתב הרמ"א בחו"מ (סימן ג' ס"א) דבדיינים קבועים בעיר לא יוכל לומר לא ארון לפנייהם אלא בזה בורר,

מ"מ כשיש עוד ב"ד קבוע באותה עיר רשאי הבעל דין לדרוש להתדיין לפני הב"ד השני, ודמי למ"ש הש"ע בח"מ (סימן י"ד ס"ג) דאם יש שני ת"ח בעיר אחת וכו' יכול אחד מבעלי הדין לומר לא ארון בפני זה אלא בפני זה ואע"פ שהוא קטן ממנו כיון ששניהם בעיר אחת ע"ש, וכ"ש אם שני בתי הדין שוים דהוא רשאי לדרוש להתדיין בפני הב"ד השני. וכן העלה האורים ותומים בח"מ (שם) דכשיש ב' בתי דין בעיר אחת השוים במעלה יש לנתבע ברירה לומר לפני ב"ד זה או זה אלך יע"ש. (והנה אעפ"י שמדברי הציץ אליעזר נראה דאינו מחלק בזה בין תובע לנתבע מ"מ בדברי האר"ת מפורש שהברירה ביד הנתבע וכמ"ש לעיל בעוניי בעה"ו). עוד ציטט שם מדברי ספר התרומות שהובא בב"י (חו"מ סימן ג') ששם כתב שאם א' מסרב לעמוד בדין יכול יחיד מומחה או שלשה הדיוטות לכופו אפילו בשוטים או בחרם סתם או כשמתא לדין בפניהם אם אין בעיר אלא הם, ואם יש בעיר אחרים יכפהו לדין ולברור מי שירצה מהם. עו"כ הציץ אליעזר שם (אות ב') דכיון שאין לנו לצערנו הסמכות לכוף למסרב להתדיין בפני ב"ד בדיני ממונות בעל כורחו, וכל מה שאפשר לב"ד לעשות בזה הוא להוציא כתב סירוב נגד המסרב, כדי שיוכל לתובעו בערכאות, לכן הדעת נותנת דכל שמסכים מידת להתדיין בדין תורה לפני ב"ד אחר אין מקום לתת לו דין מסרב עד כדי נתינת רשות לצד השני לתבוע בערכאות. והביא דברי הנתיבות (ח"מ סימן כ"ו סק"ג) וז"ל ואם רוצה לציית דין רק לפני ב"ד אחר אפילו קטן מזה, או לפני ב"ד בעיר אחרת, ציית דינא מיקרי ולא דינין ליה בדין אלס. ומזה למד במכ"ש כשיש ב' בתי"ד דהוא רשאי להתדיין לפני ב"ד השני.

עוד הוסיף הציץ אליעזר וכתב בזה"ל, הן אמת שבדרך כלל לנוכח ריבוי המשפטים ועומס התיקים שנפתחים בב"ד בארץ, טובת הציבור דורשת להתקין שלא לתת לבעלי דין את הבחירה וכו' במיוחד במשפטי אישות, כי דבר זה עלול להכניס אנדרלמוסיה בסדרי בתי הדין ובסופו של דבר יסבלו מזה בעלי הדין בעצמם ולשם כך תיקנו תקנה האומרת: במקום שיש יותר מהרכב ב"ד אחד יקבע ראש אבות בתי הדין בהתיעצות עם אבות בתי הדין במקום את הסדר וחלוקת הענינים בין בתי הדין. (תקנות הדין פ"ב סעיף כ"ב). אבל כל זה הוא בענינים שהסמכות לדין בהם איננה מותנית בהסכמת בעלי הדין וכו', אבל בענין הטעון הסכמה להענקת הסמכות וכו' בכל זה שפיר יש להעמיד הדבר על עיקר הדין ולהעביר הדין לב"ד בהרכב אחר עכ"ד.

סוף דבר שהנתבע טען שאינו רוצה להתדיין בהרכב זה אלא בהרכב השני בבאר שבע, ולפי האמור עולה דיש לנו לקבל דרישתו זו ולהעביר את הדיונים בתיק זה להרכב השני, דלענין זה אולינן בתור הנתבע, ומלכתחילה הוא שאל למזכירות למה קבעו את התיק בב"ד זה בו בזמן שלפי

של חמשה דונם, והשותפות בתוקף גם טרם הועברה בטאבו כאילו שהועברה ונרשמה שם. והתובע דורש לבצע את הרישום כפי המקובל.

הנתבע טוען שהסכומים הכתובים בחוזה אינם נכונים, אלא כל דונם היה עולה אז סך - 5000 ל"י חצי מהכתוב בחוזה והוא קנה ממנו חצי מגרש שהוא שנים וחצי דונם ומחירו 12,500 ל"י, ולמעשה קיבלתי ממנו רק שמת אלפים ל"י, עוד טוען שאחר זמן החזיר לו סך 4000 ל"י מהשמנה הנו, ולשאלת ביה"ד השיב הנתבע שהחוזה הנ"ל הוא פיקטיבי, ואינו זוכר למה כתבו כן, ואפשר גם שלא הבנתי מה שכתוב בו, מ"מ מעולם לא דרשתי יותר מחמשת אלפים ל"י לדונם ולא קיבלתי מעולם אותו סכום שמופיע בחוזה. הנתבע מציין את סעיף 5 לחוזה ששם נאמר (באות ג') שאם תמכר החלקה למעלה מחמשים אלף ל"י יקבל צד ב' (קרי התובע) מחצית המחיר, (כנראה שלומד מזה שאין מחירו 50,000 ל"י).

והתובע וב"כ מציינים לסעיף 6 בחוזה שמדבר על הסדר מכירה, ועל מי יחולו דמי ההסכמה, ובסופו נאמר שהסכום שנתקבל מהוה תמורה מלאה ושלמה ומספקת תמורת מחצית החלקה וכו'.

ומ"ש בסעיף 5 הוא בא להכטיח חלקו של הקונה (התובע), במדה וימכרו את החלקה, וזאת משום שלא נרשם על שמו בטאבו, עוד טוען התובע, שהנתבע ואשתו חתומים על ההסכם וכן חתמו בר"ת על סעיפיו, ועוד דארבע שנים אח"כ הופענו בפני הגר"ש סלומון שליט"א והצהיר (הנתבע) בפניו שאנו שותפים שוים בחלקה האמורה ולא מוזכרים טענות אלו אפילו ברמז.

הנתבע טוען שקיבל רק שמת אלפים ל"י והוא זוכר שקיבלם בשיק מהתובע, והסכים בזמנו להמתין על יתרת התשלום בסך 4,500 ל"י עד להעברה בטאבו, ואחר זמן התחיל ללחוץ בשביל הרישום בטאבו אך לא ניתן לבצע את זה והסכמתי ללכת אתו להגר"ש סלומון שליט"א כדי להרגיעו, וכעבור זמן הוא פנה אלי וביקש חלק מהכסף משום שקנה דירה והחזירתי לו 4000 ל"י וצריכים ביה"ד לפסוק אם התבטלה המכירה לפי החלק שהחזירתי לו או לא. **התובע** מודה למעשה שקיבל ממנו בחוזה סך 4000 ל"י, אך טוען שזה לא היה חזרה מהמכר אלא קיבל את זה להבטחת החוזה, וקיומו להבטיח שהוא ירשום את זה על שמו בסוף, והראה מסמך משנת 1970 שכתוב שקיבל 4000 ל"י להבטחת החוזה, אך הוא כתוב ע"י התובע בלבד והנתבע לא חתום עליו, ב"כ התובע טוען שגם היום נהוג לעשות בטוחות שונות לקיום הסכמים שונים.

הנתבע טוען שאמנם לא ביטלנו את החוזה אבל הוסכם שבבא היום ישלם כפי שעולה ביום הרישום בטאבו כפי החשבון. הנתבע אמר בביה"ד שהוא מוכן לישיב שקיבל רק - 8000 ל"י, והתובע אמר שלמרות שהוא בטוח

האות בה מתחיל שמו של הנתבע צריך היה להקבע בהרכב השני לפי סדר החלוקה הקיים בב"ד באר שבע (וכן בכמה מקומות אחרים כידוע) ובמזכירות השיבו דלגבי האותיות הולכים בזה לפי הנתבע ולפי האות בה מתחיל שמו של הנתבע אכן הוא שייך להרכב הזה, ומתחילה סבר וקיבל בלא התנגדות ואחר זמן חזר וכתב בשם אחד מהנהלת ביה"ד שיש הנהגה אחרת בזה.

ואולם לפי מ"ש כבר לעיל אין נפקא מינה בכל זה, אלא הנתבע רשאי לבחור לו בהרכב הרצוי לו כאשר מדובר בשני בתי דין במקום אחד וכנ"ל. זאת ועוד דהתובע עצמו הביע הסכמתו עוד בהופעתם הראשונה בפני בית הדין, שהוא מסכים להתדיין גם בהרכב אחר, וכמו שכתוב בפרוטוקול של ב"ד. לאור כל האמור יש להעביר תיק זה להרכב השני. ודברים אלה היו לפני חברי בבית הדין ועלו עמי בהסכמה וכן פסקנו כאמור, וא"ל אמת ינחנו בדרך אמת ולא נבוש ולא נכלם לעולם ועד אמן.

ע"ה שמ"ע.

סימן ב

ברו"ד שבין הצדדים על דבר המגרש שמכר הנתבע לתובע ויש חוזה כתוב וחתום על העיסקה.

י"ט שבט התשנ"ד

התובע: ו' משה ע"י ב"כ עו"ד קרניאל
הנתבע: ב' אנשל

התובע: ביום 30 לנובמבר 1964 עשיתי עם הנתבע חוזה שותפות על מגרש בן חמשה דונמים בכפר אברהם שהיה בבעלותו של הנתבע, ושילמתי לו סך 25,000 ל"י תמורת מחצית המגרש וכמפורט בחוזה.

למעשה לא היה אפשרות לרשום את העיסקה בטאבו, וב"כ התובע מבהיר שגם כיום עדיין לא ניתן לרשום עיסקות כאלה בטאבו מפני המחלוקת שיש בין הועד של כפר אברהם למינהל מקרקעי ישראל והעסקים נרשמים בסידור פנימי אצל ועד הכפר, ולא מדווחים לשלטונות המס, ועדיין צריך לדווח למס כדי לבצע העברה רשמית. כיום כ"ב טבת התשכ"ח ניגשו שני הצדדים לכב' הגאון רב"ש סלומון שליט"א הרב דפ"ת, ובידם מסמך מהרב שבו מאשר שהצהירו לפניו שעשו ביניהם שותפות שה במגרש